

SUOMI JA MAHDOLLISET MAAILMAT

Senior Partner Aarne Nurmio
(Seuran vuosikokouksessa 10. 4. 1995 pidetty esitelmä)

Maailman kehitys on viime vuosina yllättänyt toistuvasti. Kymmenen vuotta sitten Gorbatshov nousi valtaan, nyt neuvostoimperiumia ei enää ole. Teknologian nopea kehitys, syvenevä taloudellinen integraatio, poliittiset muutokset ja ylikansallisten ongelmien ja vuorovaikutuksen lisääntyminen merkitsevät murrosta. Vanha, kaksinapainen geopoliittinen maailmanjärjestys on jäänyt historiaan; paluuta entiseen ei ole, kansallinen uudelleenorientoituminen on välttämätöntä.

Murrosvaiheessa tulevaisuuden hahmottaminen vaikeutuu. Vakiintuneen maailman-kuvan pohjalta laaditut ennusteet osoittautuvat virheellisiksi ja osin jopa harhaanjohtaviksi. Tarvitsemme uusia lähestymistapoja, jotka auttavat meitä kehittämään maailmankuviamme niin että ne paremmin pysyvät maailman muuttumisen tahdissa.

Suomessa on viime vuosina panostettu merkittävästi tulevaisuustyöhön. Suomen Itsenäisyyden juhlarahaston, valtioneuvoston kanslian, eräiden ministeriöiden, etujärjestöjen ja muiden organisaatioiden rahoittamana käynnistettiin tammikuussa 1994 laaja yhteistyöhankke Suomi-skenaariot. Tässä hankkeessa on täydennetty aikaisempia pidemmän aikavälin tulevaisuusarvioita laatimalla vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia eli skenaarioita yhteiskunnallisen päätöksenteon ja eri instituutioiden ja organisaatioiden strategiatyön tueksi. Hankkeen tuloksista on myös julkaistu laajemmalle lukijakunnalle tarkoitettu kirja "Suomi ja mahdolliset maailmat"

Suomi menestyi sotien jälkeisenä vanhan järjestyksen aikana hyvin. Suomi onnistui asemoitumaan idän ja lännen välissä ja luomaan uskottavuutta puolueettomuuspolitiikalleen. Teollistumiskehitys ja kaupan kansainvälistyminen loivat edellytyksiä suomalaisen metsä- ja metalliteollisuuden kehittämiseen. Ulko- ja kauppapoliittisilla sopimuksilla tuettiin idänkaupan ja länsiviennin kasvua. Yhteiskuntarakenteen kehittämiseksi antoivat teoreettisen pohjan keynesläinen taloushistoria, vaikutusvaltainen Tukholman koulukunta ja näiden suomalaisena sovellutuksena Kuusen 60-luvun sosiaalipoliittiset linjaukset. Kansallisen projektin tavoitteeksi tuli Ruotsin saavuttaminen ja Suomi organisoitui konsensusvetoiseksi sopimusyhteiskunnaksi, jolle on ollut ominaista vahva valtiovalta, voimakas julkinen sektori, verrattain suljettu talous sekä keskitetty talous-, vero- ja työmarkkinapoliittinen päätöksenteko.

Nyt Suomi on murroksessa. Ulkoisen toimintaympäristömme kehitys on ratkaisevasti muuttanut yhteiskuntamme kehittämisen puitteita ja luonut uusia haasteita. Vanha kansallinen projekti ei enää toimi. Geopoliittiset muutokset lähialueilla, institutionaalinen integraatiokehitys Euroopassa, uuden teollisen logiikan läpimurto ja pääomamarkkinoiden globaali kehitys sekä ylikansalliset väestö- ja ympäristöongelmat ovat tekijöitä, jotka pakottavat meitä etsimään vastauksia moniin perustavaa laatua oleviin kysymyksiin. Miten päätöksenteko-, tuotanto- ja sosiaalijärjestelmiä tulee kehittää eli miten yhteiskuntarakente tulee kehittymään? Miten kansallinen taloudellinen ja poliittinen liikkumavapaus on kehittymässä? Miten suomalainen identiteetti on muuttumassa? Miten Suomi asemoituu ja pyrkii vaikuttamaan kansainvälisissä vuorovaikutussuhteissa? Eli - miten voimme välttää joutumasta olosuhteidemme uhreiksi, miten voimme uudelleenorientoitua ja menestyä tulevaisuudessa?

Vanhan järjestyksen ja trendinomaisen kehityksen aikana edellytykset kansalliselle konsensukselle olivat hyvät. Yhteiset maailmakuvat eli näkemykset siitä millaisessa maailmassa toimimme, vakiintuneet ideologiset asetelmat ja intressiristiriidat sekä jaetut

kokemukset loivat perustan konsensukselle. Murrosvaiheessa kehitystä tulkitaan eri tavoin, maailmankuvat eriytyvät, järjestelmät kriisiytyvät, syntyy uusia intressiristiriitoja ja hajaannusta. Konsensuksen tilalle tulee dissensusista.

Tarvitsemme “kansallista strategiaa”, joka toisaalta luo konsensusta tervehdyttämisen ja toisaalta hyödyntää luovalla tavalla dissensusista uusien linjausten kehittämisessä. Suomessa näyttää nyt siltä, että uuden hallituksen ja hallitusohjelman myötä on saatu tervehdyttämisen ja kustannusleikkausten osalta aikaan laajapohjainen konsensus. Mutta onko meillä uudelleenorientoitumisen edellyttämiä visioita tai prosesseja niiden kehittämiseksi? Onko meillä syntyvässä sellainen tilanne, missä tervehdyttämisen konsensus tukahduttaa tarvittavan dissensuksen ja vahvistaa sellaisia vakiintuneita ajattelu- ja toimintatapoja, vuorovaikutussuhteita ja rakenteita, joiden pitäisi muuttua jotta uudelleenorientoituminen olisi mahdollista?

Suomi-skenaariot ovat yksi työkalu “kansallisen murrosstrategian” kehittämisessä, johon liittyy merkittäviä analyttisiä, poliittisia ja toimeenpanohaasteita. Skenaariot ovat vaihtoehtoisia maailmankuvia ja sellaisenaan auttavat tilannetulkintojen tekemisessä ja uusien suunnanmäärittelyiden laatimissa. Kun skenaariotyöskentely organisoidaan eri intressiryhmien yhteiseksi prosessiksi edesauttaa se yhteisten intressien tunnistamista ja pelisääntöjen kehittämistä. Skenaariotyöskentely on päätöksentekijöiden prosessi, joka systemaattisen eri vaihtoehtojen tarkastelun kautta luo muutosvalmiutta ja parantaa instituutioiden uudistumiskykyä.

Suomi-skenaariot-hankkeessa kehitettiin viisi erilaista skenaariota, joissa kuvataan kehitystä globaalilla, Eurooppa- ja lähialueetasolla sekä tarkastellaan taloudellisen, institutionaalisen ja turvallisuuspoliittisen ympäristön kehitystä. Lisäksi kuhunkin skenaarioon liittyen on analysoitu Suomen kehitysvaihtoehtoja. Seuraavassa lyhyt luonnehdinta kustakin skenaariosta:

- **SUURI SUUNNITELMA** on skenaario, missä kansainvälinen yhteistyö ja globaalien ja kansainvälisten instituutioiden vahvistaminen johtavat syvenevään integraatioon ja taloudellisen ja poliittisen konvergenssin kautta kestävään kehitykseen. Maailma organisoiutuu USA:n, Euroopan ja Japanin muodostaman triadin ympärille. Triadin jäsenenä välillä on yhteistyötä ja “pehmeää” valtapoliittikkaa. Euroopassa integraatio etenee ja EU laajenee ja syvenee eri vaiheissa. Venäjällä on etupiirin valtatasapaino, demokratisoituminen ja länsimaistuminen etenevät hitaasti. Suomen lähialueilla kehitys on verrattain vakaata - uusia kasvualueita ja yhteistyöasetelmia. Euroopan turvallisuusrakenteissa eurooppalainen eli EU/WEU:n vastuu korostuu ja USA:n ja Naton merkitys vähenee.
- **ARMOTONTA MENO** on skenaario, missä uuden teollisen logiikan ja monikansallisten yritysten toiminta johtavat yhteiskuntarakenteiden ja taloudellisten ja poliittisten järjestelmien murrukseen. Kehitysvaihe-erot korostuvat, syntyy nopean kasvun alueita, joita monikansallisten yritysten muodostamat verkostot ja blokit integroituvat toisiinsa, ja taantuvia alueita, jotka putoavat kehityksen kelkasta. Euroopassa integraatiokehitys ei etene, EU vesittyä ja paikalliset ratkaisut taloudellisiin ja poliittisiin ongelmiin korostuvat. Venäjällä on jatkuvia valtataisteluita, jotka johtavat valtakunnan sektorisoitumiseen (länsi, etelä, itä) ja aluehallintojen vallan kasvuun. Suomen lähialueilla on menestyviä saarekkeitä, mutta myös turvallisuuspoliittisia ongelmia. Eurooppalaisissa turvallisuusrakenteissa USA:n rooli korostuu ja Nato vahvistuu ja laajenee.
- **KULTTUURIEN PAINEESSA** on skenaario, missä vanha globaali järjestys ja sen taustalla ollut ideologinen konflikti korvautuvat maailman suurten sivilisaatioiden kasvavalla sisäisellä koheesiolla ja eri sivilisaatioiden välisillä uusilla asetelmilla, jännitteillä ja yhteistyöjärjestelyillä. Maailma organisoiutuu sivilisaatioiden mukaisesti ja niiden väliset törmäykset hallitsevat maailman politiikkaa. Euroopassa integraatio-

prosessi polkee paikallaan: EU ei syvene eikä laajene, mutta sillä on suuri merkitys kansallisvaltioiden talousunionina osana länsiblokkia. Venäjällä voimistuu nationalisittainen autoritäärisyys, joka johtaa osittaiseen eristäytymiseen ja IVY:n konsolidoitumiseen. Baltia jää Venäjän etupiiriin ja pohjoismaiden yhteistyö voimistuu entisestään. Eurooppalaisissa turvallisuusrakenteissa nykyinen moniulotteisuus säilyy, USA:n ja Naton rooli pysyy nykyisellään.

- **LOPUN JÄLKEEN** on skenaario, missä nykyiset poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset ongelmat kärjistyvät ja johtavat romahdukseen ja yhteiskunnallisen kehityksen ja järjestelmien uudelleenmäärittelyyn. Kiinan, Venäjään ja Pohjois-Afrikan kriisien yhteisvaikutukset ovat mittasuhteiltaan globaaleja. Eurooppa joutuu monien eri suunnista tulevien paineiden, sisäisten ja ulkoisten, kohteeksi; EU hajoaa ja Eurooppa sektoroituu. Venäjällä tapahtuu poliittinen, taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen romahdus ja sen seurauksena hajoaminen. Suomen lähialueilla on levotonta, mikä aiheuttaa voimakkaita paineita rajoille. Euroopassa ei-sotilaallisten turvallisuusongelmien merkitys korostuu ja Saksan asema vahvistuu merkittävästi. USA:n rooli Euroopassa pienenee mutta Nato säilyy.
- **VALTAPIIRIEN KILPAILU** on skenaario, missä vanha geopoliittinen järjestys ja siihen liittyneet valtarakenteet korvautuvat uusilla valtakeskuksilla ja Eurooppa organisoituu kovan liittovaltioytimen ympärille. USA, EU, Japani, Kiina ja Venäjä ovat hegemonialistisia suurvaltoja, jotka pyrkivät laajentamaan etupiirejään. Euroopassa Saksa ja Ranska tiivistävät yhteistyötään entisestään ja luopuvat EU:n laajentamiskäytännöistä. Pärjätäkseen valtaklikkien kilpailussa on EU:n muututtava liittovaltioksi. Venäläinen kapitalismi toimii eikä poliittinen kehitys myöskään johda kriisiytymiseen. Venäjä vahvistuu ja rakentaa oman talousunioninsa entisten IVY-maiden kanssa sekä kehittää uutta yhteistyöasetelmaa Japanin kanssa yhteistä Kiinan uhkaa varten. Suomen lähialueilla on kasvukeskuksia mutta myös kovaa kilpailua taloudellisesta ja poliittisesta vaikutusvallasta. USA vetäytyy Euroopasta ja Nato purkautuu. Euroopan liittovaltio luo omat turvallisuusjärjestelynsä ja pohjoismaat luovat uusia yhteistyöasetelmiä eri suuntiin.

Nämä skenaariot eivät ole ennusteita, joiden toteutumiseksi voidaan arvioida todennäköisyyksiä. Ne ovat mahdollisia tulevaisuuksia, jotka ovat tunnistettavissa tämän päivän kehitystrendeissä. Ne poikkeavat kaikki merkittävästi toisistaan ja vanhasta järjestyksestä, johon ei ole paluuta ja jonka tuote suomalainen yhteiskunta on. Ne pakottavat päätöksentekijät tunnistamaan ja asettamaan kyseenalaiseksi monia oman ajattelunsa lähtökohtia ja varautumaan erilaisiin epäjatkuviin. Näiden skenaarioiden kuvaamat mahdolliset tulevaisuudet johtavat hyvinkin erilaisiin taloudellisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin haasteisiin, joihin suomalainen yhteiskunta voi joutua vastaamaan.

Suomi-skenaariot-hankkeen kokemusten pohjalta on ilmeistä, että suomalaiset päätöksentekijät suhtautuvat näihin skenaarioihin hyvinkin eri tavoin - näkemykset nykytilanteesta ja tulevaisuudesta vaihtelevat suuresti. Toivon, että Suomi-skenaariot voivat osaltaan vaikuttaa uuden dialogin ja yhteistyön kautta tapahtuvaan "murrosstrategian" kehittämiseen ja kansalliseen uudelleenorientoitumiseen.

Senior Partner Arne Nurmio toimii skenaariotyöskentelyn ja strategisen muutoksen konsulttina SMG Finland Oy:ssä. Hän toimii Suomi-skenaariot-hankkeen projektinjohtajana ja on kirjoittanut yhdessä Tapani Ruokasen kanssa hankkeen tuloksia kuvaavan kirjan Suomi ja mahdolliset maailmat.